

IMATGES DE LA FI

IMATGERIA ESCATOLÒGICA DE L'ART A LA FI DEL S.XX

PROGRAMA DE DOCTORAT: COMPORTAMENTS ESCULTÒRICS;
L'ARTICULACIÓ DE LA DIVERSITAT

BIENNI: 1997/1999

DEPARTAMENT D'ESCULTURA
FACULTAT DE BELLES ARTS
DIVISIÓ DE CIÈNCIES HUMANES I SOCIALS
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Autor: SALVADOR JUANPERE

Director de Tesi: Dr. ALBERT VALERA

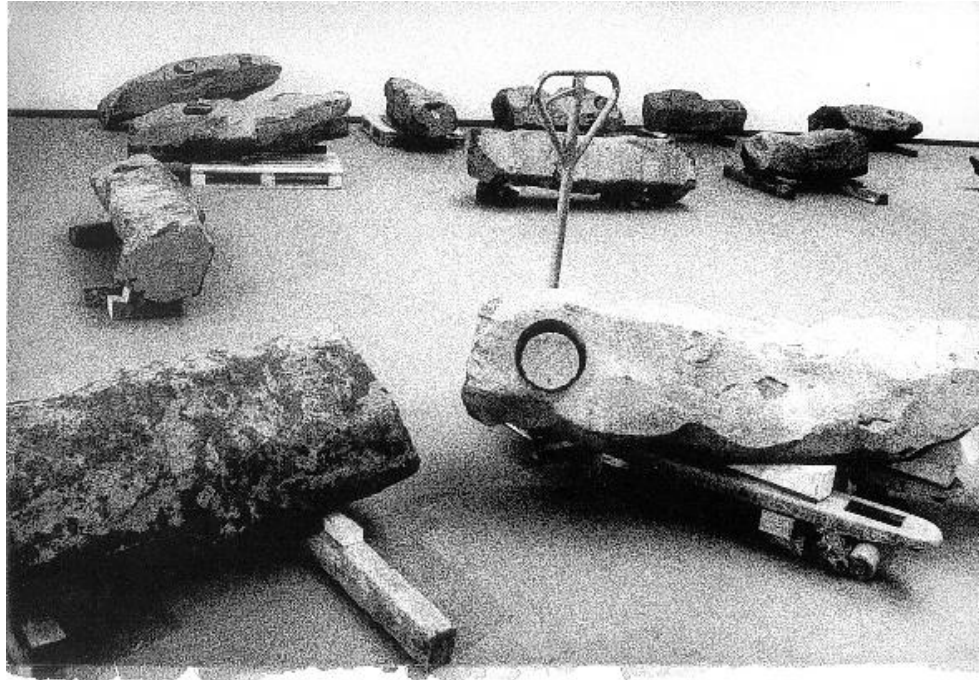
Barcelona 17 d'abril 2003

IMATGERIA
ESCATOLÒGICA DE L'ART A
LA FI DEL S.XX

INTRODUCCIÓ

El punt de partida és sempre el d'arribada. D'aquesta manera es va reconstruint sempre la cultura.

Salvador Pániker

Joseph Beuys, **La fi del S.XX**, pedres de basalt, fustes i “transpalet”, 1983¹

*A El final del S.XX, Joseph Beuys ens mostra l'aridesa, la solitud desèrtica, l'aïllament,
la negació de l'activitat sensorial, la idea de dolor, de catàstrofe, de final.*

Heiner Bastian i altres, Catàleg Beuys MNCARS 1994

¹ Installation Hessisches Landesmuseum Darmstadt Catàleg MNCARS Madrid, 1994

La intenció d'aquest treball és de presentar un heterogeni recull d'obres d'art realitzades a les acaballes del S.XX i evidenciar les connotacions que moltes d'aquestes obres produïdes en aquest període estableixen amb un certa *psicosis finalista*.

No és la presumpció d'aquest treball esdevenir un mostrari exhaustiu de les obres produïdes en aquest període ni sobre aquest tema. La intenció és més modesta: elaborar un recompte d'obres que, a criteri de l'autor del treball, poden ser llegides clarament com a imatges que il·lustren un període determinat de la contemporaneïtat, i ser teló de fons d'un clar *sentiment finalista*, comú a altres disciplines del coneixement. Es tracta d'un període intel·lectualment convulsiu, ple d'incerteses, de grans canvis de paradigma, arrauxat per prediccions finalistes de tota mena: final de l'art, final de la història, final de l'humanisme (...?) i turmentat per certs temors i profecies apocalíptiques .

El pensament finalista, si en traiem les seves connotacions de més complexitat intel·lectual, pot ser emprat també a manera d'excel·lent recapitulació

d'una època, una "weltanschauung", una manera de veure el món en un determinat període històric. I quina "excusa" més adient per a projectar una mirada sobre els temps que acabem de deixar enrere que fer-ho des de la frontissa rodona i convencional del final del segle o en la inauguració apressada d'un nou mil.lenni?.

Així doncs, el present treball, i el seu títol: **la imatge del fi**, pretén establir una certa explícita relació dels productes artístics contemporanis d'aquest final de segle XX amb una consciència finalista que ha impregnat molts àmbits de la nostra vida, de les relacions socials, dels productes culturals, de les diverses àrees del pensament, la ciència la tecnologia i la creativitat d'aquest canvi de segle-mil.lenni que acabem de viure. *L'art -i la ciència- del segle XX se sobreposen a un fi de cicle i a un fi de segle i –per si encara no fos prou- s'apropa també la fi del mil.lenni. Però al mateix temps se sobreposen els finals a curt i llarg termini d'un seguit de processos, circumstàncies que ajuden a incrementar la confusió...*² En mig d'aquest mar de "processos finalistes" l'art persevera en el seu objectiu de detectar l'*esperit del temps*, el "zeitgeist". El seu sentit es configura i es destil·la en aquesta tasca ineludible i ben sovint inexpressable

²Lluís Racionero. Arte y Ciencia Fin de ciclo y fin de siglo Laia BCN 1986 P. 99...

En aquest temps de canvis de tants paradigmes, què és allò que l'art "cronitza", quina imatge especular retorna de la realitat d'avui, del context històric que ens ha tocat de viure? Què fan els creadors actuals, quina *imatge* projecten d'aquest *fi* d'era?³

La imatge del fi, vol indagar aquesta proposta de l'art com a matèria il·lustrativa d'un temps de traspàs ,un temps de convulsions, d'incerteses, de "vaga d'esdeveniments" -segons Baudrillard-, l'art com a imatge d'un temps de crisi, de percepció finalista de tantes coses, de dimissió de tantes expectatives, ideològiques, socio-culturals. L'art a l'espera d'uns temps nous. L'art dins d'un context de percepció final i sense perspectives. L'art que s'expressa i que es comunica dins d'un context històric en el qual la percepció de viure al límit es manifesta en moltes de les actituds dels seus protagonistes.

El present treball en forma de Tesi ha estat plantejat sota la condició de recerca. En cap moment, com he apuntat abans, he pretès elaborar una anàlisi historicista o crítica de l'art d'aquests darrers deu anys, no és la meva pretensió

³ L'art, i parlar de l'art anomenat "contemporani", duu sempre un embrió de transgressió i en aquest marge d'excés ben sovint s'hi troben -a vegades fora de la pròpia intenció dels artistes- els símptomes encara indetectats de l'autèntica temperatura dels temps nous...

d'erigir-me en teòric ni crític de cap període de l'art del meu temps. No pretenc atorgar-me el paper que d'altres ja compleixen abastament. Tinc clar que el meu punt de vista sobre l'art s'efectua des de la "proximitat del fer". Em sento "pràctic" –escultor- si cal precisar, i aquest treball vol esdevenir una aproximació personal des dels meus interessos i la meva curiositat cap a certes obres d'art del meu temps i mirar de copsar-ne la pertinència o la tangència -l'abast hermenèutic- al període històric que ens ha tocat de viure com a artistes i com a éssers interessats per la cultura. Així, aquesta Tesi té dos objectius: analitzar certs comportaments artístics de la frontissa del segle que impliquen una acusada psicosi finalista i desentrellar certes significacions globals. D'altra banda, inserir dins de certs apartats d'aquest treball, certes imatges de la meva obra personal que, formal o contextualment, puguin participar dels diferents apartats temàtics en els quals s'estructura el present treball. Tampoc pretenc, amb això, dotar de sentit la part de la meva obra que va apareixent en el treball, sinó submergir-la dins d'un sobreposat ambient que l'expliqui -i me l'expliqui- des de la complicitat amb el temps i les morfologies del present.

En el procés –llarg- de redacció d'aquest treball, iniciat a principis de l'any 2000, he anat passant per una sèrie de percepcions diferenciades sobre el seu objectiu i els seus pressupostos especulatius. La primera idea sobre el tema de la present Tesi es remunta l'octubre de l'any 1997 -la darrera data anunciada com de la fi dels temps, veure el capítol mil·lenarisme- que coincideix amb la meua inscripció als cursos de Doctorat En aquell moment, davant la imminència de la fi del segle i l'apropament de la xifra simbòlica de l'any 2000 - cal recordar la profusió de rellotges digitals marcant frenèticament un compte enrere que ens acostava a *la vora* del mapa del segle XX i del nou mil·lenni (Beaubourg, a París..)- em va semblar interessant de veure com els artistes i les obres d'aquests temps finalistes recollien l'esperit d'una percepció col·lectiva de trobar-se a la vora d'un canvi, en l'aproximació d'un final d'Era, tal vegada el final d'un Ordre...

Aquesta obra de Joseph Beuys és la que, en certa manera, he utilitzat com a motor ideològic del treball. Es tracta d'una de les obres més colpidores d'aquest artista alemany que ha exercit una gran influència en el panorama artístic del final de segle. Creador de gran potència, artista venerat, intel·lectual discutit, personatge contradictori, Joseph Beuys pot representar, al meu entendre, la complexitat idiosincràtica de l'artista contemporani que, pres d'un deute amb el passat assaja noves formulacions per al sentit, la funció i el paper de les arts en un món que es transforma a velocitats de vertigen.

Amb **El final del Segle XX**, Beuys densifica el seu llegat conceptual, estètic, intel·lectual cap al proper Segle. Emet un missatge, a la manera de testament, on ens comunica una creença en les possibilitats de l'art i la creativitat com a motor de transformació positiva del món i de les conductes humanes, una creença desesperada, potser... **El final del S.XX** no és una obra pessimista –tal com ell mateix va apuntar- sinó un toc d'atenció cap a la caducitat i l'esgotament d'un sistema que, al cap de vint segles de *civilització* no ha fet sinó perpetuar i emfatitzar els desajustos i les paradoxes de la vida damunt la terra.

Beuys va voler dir-nos en aquesta obra que cal retornar la mirada cap a la Terra, cap als aspectes essencials de l'existència. Al cap de molts anys d'evolució la civilització triomfant, el model imperant, ha entrat en un atzucac...cal assajar urgentment noves formulacions, *...i això ho saben fins les pedres* –ha dit.

Una col·lecció de blocs de basalt⁴ desordenats, jaguts, ens observen amb ulls inquisidors. L'artista va perpetrar uns forats a les pedres, en una mena de *talla escultòrica* que posa en relació la superfície del material amb la mateixa interioritat matèrica. D'aquesta forma es redunda en aquesta recerca dels aspectes profunds, tel·lúrics, originaris. Mirem les pedres, però alhora som mirats per les pedres. Aquesta és l'essència final del seu pensament, el seu testament intel·lectual: una mirada recíproca. Un “*feed bac*”k entre l'espècie humana i el seu context de procedència. Aquesta és la suggerència *beuysiana* cap a una de les vies de sortida de l'art en els nous temps....

⁴ El basalt és una pedra ígnea, d'origen volcànic. Per tant –com en tots els materials utilitzats per Beuys- aquest aspecte originari del material remet a qüestions implícites en la pretensió i l'expressivitat de l'obra.

General Idea **Fin de siècle**, 1990

Una altra obra amb la mateixa titulació i que, des d'oposicions estètiques i conceptuals diferents, incideix en la "il·luminació" d'aquest final de segle és aquesta instal·lació poc coneguda i força extemporània de General Idea. Es tracta d'una gran instal·lació feta amb una acumulació de peces de pórex disposades desordenadament en un gran espai que, a través d'una il·luminació de barres fluorescentes, proporciona una sensació gèlida, sintètica i mancada de vida. Al fons de la sala s'hi poden observar tres focs marines fetes de materials acrílics, palla i vidre.

Aquest treball –com passa tant sovint en les propostes d'art contemporani- fa una ullada còmplice a un altra obra d'art, concretament una pintura, una pintura titulada **The Wreck of Hope** de Caspar David Friedrich⁵. És evident la connotació entre el fet que la pintura de Friedrich representa i la intenció dels artistes d'atorgar a aquesta imatge el títol

⁵ **The Wreck of Hope** és el títol incorrecte d'una pintura de Friedrich que correctament s'anomena *Polar sea* 1823-1824. Les parts d'un naufragi són representades mentre desapareixen en un mar de llengües de gel cruixents. Hi ha proves que suggereixen que el nom del vaixell era *The Hope* - l'Esperança-

de **Fin de Siècle**, ells mateixos han escrit a propòsit d'aquesta obra : *...Les restes d'un vaixell de poliestiré expandit no biodegradable proporcionaven botes salvavides a un trio*

de cries de foca blanques que suraven mar enllà cap a aigües més càlides. Uns icebergs de significat s'amagaven sublimarment i topaven amb les comprensions titàniques, com les seves tres víctimes frígides, com uns goss ets de neu amfibis refrigerats, col·locats com joguines de llana a sobre d'un gran edredó àrtic.

El present estudi s'estructurarà amb un seguit de capítols que a la manera d'àmbit temàtic, agrupen les obres d'art seleccionades i les classifiquen en àrees conceptuals que en el capítol següent s'enuncien.

L'estructura del treball quedarà organitzat en un discórrer de discurs paral·lel que anirà presentant d'una banda l'anàlisi teòrica de cada apartat, i de l'altra el discurs propi de les obres i autors que s'hi relacionin. Aquestes dues línies

de discurs de la Tesi es veuran clarament diferenciades per identificacions tipogràfiques i gràfiques.

En un primer apartat, que va des del capítol 1 fins al 5 s'hi presenta un àmbit teòric sustentat en referències filosòfiques que analitzen el tema del FI. En aquests diferents capítols ja s'hi inclouran diferents imatges d'obres d'art que poden il·lustrar les diferents disquisicions dels distints pensadors que s'hi referencien, obres i artistes que més endavant seran ampliat en capítols posteriors. En aquests primers capítols -de l'1 al 5- els comentaris de les obres que hi vagin apareixent seran diferenciats tipogràficament i emmarcats per a diferenciar el text propi del capítol, i la reflexió de l'obra o comentaris al marge referents al treball que s'hi acompanya.

Dels capítols 6 al 10, en els quals es separen treballs artístics diferenciats per diverses temàtiques, allò que predomina és el desplegament de treballs i obres d'artistes contemporanis i el seu comentari raonat.